

ЗАДЪЛЖИТЕЛНОТО ЕЛЕКТРОННО ФАКТУРИРАНЕ И ДОКЛАДВАНЕ КАТО ДИГИТАЛНА ЕКОСИСТЕМА

Георги Ранчев¹
e-mail: granchev@unwe.bg

Резюме

Предмет на публикацията са несъбраните приходи от ДДС, като сред мерките, предприети в част от Европейския съюз, е въвеждането на задължително електронно фактуриране и докладване, извън обществените поръчки, което може да се разглежда като самостоятелна дигитална екосистема. Представени са и резултатите от актуално анкетно проучване за нагласите в България по отношение процесите на дигитална трансформация и въвеждане на задължение за електронно фактуриране и възможните ефекти за бюджета и бизнеса.

Ключови думи: дигитална трансформация, данъчен контрол, електронно фактуриране

JEL: O23, O33, H25, H26, K34

Увод

Във времена на фискална консолидация и усложнена пандемична обстановка, един от най-важните бюджетни въпроси в рамките на Европейския съюз е размерът на неначисления данък върху добавената стойност (ДДС) в резултат на данъчни измами и избягване на данъчно облагане. Същевременно скоростта на дигитална трансформация значително се увеличава, а автоматичният обмен на данни може да спомогне за разрешаването на част от тези проблеми.

Предмет на настоящия анализ е текущото състояние на несъбраните приходи от ДДС, както и мерките, предприети в част от страните членки на Европейския съюз за разрешаването на този проблем. Към момента е налице ясна тенденция в Европа за въвеждане на задължително електронно фактуриране и докладване на доставките извън сферата на обществените поръчки, което може да се разглежда като самостоятелна дигитална екосистема, в която да вземат участие бизнеса, държавата и крайните потребители. Също така са представени и резултатите от актуално проучване за нагласите в България по отношение на въвеждане на задължение за електронно фактуриране и възможните ефекти за бюджета и бизнеса.

---

¹ Главен асистент, доктор по икономика, катедра „Финансов контрол“, УНСС

Проблемът с размера на несъбраните приходи от ДДС на ниво Европейски съюз

Сред основните административни приоритети на Европейския съюз е намаляването на размера на неплатените данъци вследствие на неспазване на законодателството, паралелно с намаляване на административните разходи на държавите за събирането им от една страна, и намаляване на разходите за прилагане на законодателството, които правят данъкоплатците, от друга страна.

Агрегиращият размер на несъбраните приходи от данък върху добавената стойност, което представлява разликата между очакваното и фактически събраното ДДС за 25 от страните членки на ЕС без Кипър през 2006 г., се измерва на 106,7 милиарда евро, което представлява около 11% от теоретичното ДДС задължение (European Commission, 2012).

Сред причините за подобно сериозно разминаване между очаквания и реално събрания от приходните администрации ДДС обикновено могат да се изброят данъчните измами и избягването на данъчно облагане; несъбрани бюджетни постъпления в резултат на реализирани процедури по несъстоятелност или фалит на търговски дружества; неефективност на мерките, осъществявани от приходните администрации, и данъчно планиране, осъществявано от данъчно задължените лица в рамките на законовите разпоредби.

Според актуален доклад на Европейската комисия от 2020 г. агрегиращият размер на несъбраното ДДС в Европейския съюз за 2018 г. за 28-те държави членки, включително Великобритания, може да се изчисли на над 140 милиарда евро (European Commission, 2020, p. 20).

На база на данните от доклада, в номинално изражение несъбраното ДДС в България за 2018 г. е 614 милиона евро, а за Италия около 35 милиарда евро. Други страни членки на Европейския съюз, за които е налице особено голям размер на несъбраното ДДС, са Великобритания с около 23 милиарда евро, Германия с 22 милиарда евро, Франция с 12,7 милиарда евро, Гърция и Румъния с около 6,5 милиарда евро за всяка една от тези страни членки.

В процентно изражение за всяка от страните за 2018 г. несъбраното ДДС варира в доста широки граници от около 1% за Швеция до 33,8% за Румъния, като за Гърция изчисления процент е 30,1% и съответно 24,5% за Италия.

За България приложимият процент на загубените ДДС приходи за 2018 г. спрямо очакваните ДДС приходи е 10,8%, което обаче е с 11,4% по-малко от процента изчислен за 2014 г. от 22,2% (European Commission, 2020, pp. 23).

Обобщените данни показват като цяло намаление в процентно изражение от 0,5% на несъбраното ДДС за 2018 г. спрямо 2017 г. за всички 28 държави от Европейския съюз, включително Великобритания.

По-подробни данни за размера на несъбраното ДДС, съотносимо към очакваните ДДС приходи в номинално и процентно изражение за всяка от страните от Европейския съюз за 2018 г., както и изменението на годишните показатели в проценти спрямо 2017 г., е дадено в таблица 1 по-долу.

Таблица 1: Несъбрано ДДС спрямо очаквани ДДС приходи (ОДДСП) в ЕС-28 за 2018 г.

Страна от ЕС	2018				Изменение спрямо 2017 (%)
	Приходи ДДС (млн. евро)	ОДДСП (млн. евро)	Несъбрано ДДС (млн. евро)	Несъбрано ДДС (%)	
Австрия	29,323	32,231	2,908	9,0%	0,5
Белгия	31,053	34,670	3,617	10,4%	-1,0
България	5,097	5,711	614	10,8%	-1,5
Великобритания	168,674	192,126	23,452	12,2%	0,3
Германия	235,130	257,207	22,077	8,6%	-0,2
Гърция	15,288	21,858	6,570	30,1%	-3,1
Дания	29,121	31,369	2,248	7,2%	-1,1
Естония	2,331	2,458	127	5,2%	-0,8
Ирландия	14,175	15,857	1,682	10,6%	-0,3
Испания	77,561	82,470	4,909	6,0%	-0,4
Италия	109,333	144,772	35,439	24,5%	-0,3
Кипър	1,951	2,028	77	3,8%	-1,2
Латвия	2,449	2,705	256	9,5%	-4,4
Литва	3,522	4,754	1,232	25,9%	0,8
Люксембург	3,729	3,928	199	5,1%	2,5
Малта	920	1,084	164	15,1%	-2,5
Полша	40,411	44,862	4,451	9,9%	-4,3
Португалия	17,865	19,754	1,889	9,6%	-1,4
Румъния	12,890	19,485	6,595	33,8%	-0,4
Словения	3,765	3,913	148	3,8%	-0,6
Словакия	6,319	7,899	1,579	20,0%	0,4
Унгария	12,950	14,140	1,190	8,4%	-5,1
Финландия	21,364	22,171	807	3,6%	-1,5
Франция	167,618	180,406	12,788	7,1%	0,3
Холандия	52,619	54,897	2,278	4,2%	-0,6
Хърватия	6,946	7,198	252	3,5%	-2,0
Чехия	16,075	18,261	2,187	12,0%	0,0
Швеция	43,433	43,739	306	0,7%	-1,2
Общо ЕС-28	1,131,912	1,271,953	140,042	11,0%	-0,5
Средно				9,2%	

Източник: European Commission (2020, p. 20).

За целия Европейски съюз очакваният размер на несъбраното ДДС за 2020 г., отчасти и вследствие на кризата, предизвикана от пандемията с Ковид-19, според изчисленията на Европейската Комисия (European Commission, 2020, р. 9) се очаква да достигне 164 милиарда евро, което безспорно може да се приеме за сериозен допълнителен удар за бюджетите на страните членки. От тази гледна точка не е особена изненада, че част от страните членки вече са започнали или сериозно обмислят въвеждане на задължително прилагане на електронното фактуриране или някаква форма на централизирано докладване на по-големите доставки с цел намаляване на размера на несъбраното ДДС като елемент на мерките за фискална консолидация.

Електронното фактуриране и докладване като дигитална екосистема

Съвсем уверено може да се твърди, че създаването на общи правила, подходящи условия и система за мащабно използване на електронното фактуриране и респективно централизирано докладване на данни по доставки могат да се разглеждат като пример за отделна и функционираща финансово обвързана дигитална екосистема, с която да се намали размера на неначисленото, съответно несъбрано ДДС, в целия Европейски съюз.

Дигиталните екосистеми са разновидност на социалните екосистеми, при които обаче за разлика от класическите екосистеми няма географски ограничения. В известен смисъл една от причините за възникването на дигиталните екосистеми е невъзможността те да съществуват без дигиталните технологии.

Като цяло при дигиталните екосистеми е налице една отворена комуникация и не винаги е необходим централизиран или разпределен контрол. Преобладава разбирането, че дигиталната екосистема трябва да добави споделени, ясно формулирани значения (споделени чрез интелигентни езици), които да позволят автоматизация с голяма прецизност в някои области на бизнеса и правителството, както и в други сфери (Boley, Chang, 2007). От друга гледна точка, са налице различни видове дигитални екосистеми в зависимост от целите и задачите, които те си поставят. Така например дигиталната бизнес екосистема може да се определи като социо-техническа мрежа от индивиди, организации и технологии, които заедно увеличават стойността си (Senyo et al., 2019).

Безспорно чрез въвеждането на система за електронното фактуриране и задължително докладване на доставките може да се формира отделна финансово-обвързана дигитална екосистема, в която участници са правителството (в лицето на приходните агенции и статистическите служби), бюджетните предприятия, бизнеса и гражданите.

В зависимост от индивидуалния подход, избран във всяка една страна, електронното фактуриране може да бъде под формата на задължение за използване на единна и централизирана система, администрирана от агенцията по прихо-

дите, или под формата на въвеждане на специфично докладване за всички или определена група доставки по предварително определени критерии.

От гледна точка на държавния бюджет и агенцията по приходите основна полза от създаване на подобна дигитална екосистема е повишаване на данъчните приходи чрез автоматична обработка в реално време на голям обем от данни за доставките в съответната икономика. Същевременно са налице увеличени възможности за бързи насрещни проверки, засичане на информацията от различни източници и упражняване на по-ефективен данъчен контрол и анализ на риска, като се намаляват случаите на данъчни измами и избягване на данъчно облагане. От гледна точка на бизнеса и гражданите, ако централизираната система съдържа модули за ускорено данъчно и статистическо деклариране и съответно заплащане на дължимите данъци, могат да бъдат спестени време и средства. Вследствие на автоматизирането на отчетността би следвало като цяло да се намали административната тежест и да се облекчат данъкоплатците.

Основен документ, уреждащ въпросите на електронното фактуриране на ниво Европейски съюз по отношение на взаимоотношенията между бизнеса и правителството (B2G) е Директива 2014/55/ЕС от 16 април 2014 г. относно електронното фактуриране при обществените поръчки. Същевременно Директива 2014/55/ЕС си поставя различна цел и има различен обхват на приложение в сравнение с Директива 2006/112/ЕО относно общата система на данъка върху добавената стойност и поради това не се засягат разпоредбите относно използването на електронни фактури за целите на ДДС, които се съдържат в нея. По-специално член 232 от Директива 2006/112/ЕО например урежда отношенията между търговските партньори и има за цел да гарантира, че използването на електронни фактури от изпращача не може да бъде наложено на получателя без негово изрично съгласие.

Интересен въпрос по отношение на по-широкото прилагане на електронното фактуриране извън сферата на обществените поръчки е кои от държавите членки вече са въвели задължение в националното си законодателство за електронно фактуриране или докладване извън изискванията на Директива 2014/55/ЕС, които вече се прилагат и кои планират да направят това в следващите няколко години.

Водеща в прилагането на електронното фактуриране на ниво Европейски съюз е Италия, която е въвела поетапно задължение за издаване на електронни фактури на всички фази, включително B2B (бизнес към бизнес) и B2C (бизнес към краен потребител) и има разрешение за дерогация от Европейския Съвет (Европейски съвет, 2018), следвана от Португалия, Унгария, Гърция, Испания на фаза B2B.

Други две държави – Франция и Полша, вече са обявили подобни намерения и са декларирали евентуални дати, след които да прилагат новите изи-

сквания за задължително електронно фактуриране и/или докладване на фаза В2В, като за Полша това е 2022 г., а за Франция е обявен краен срок от 2025 г.

Изследване на нагласите за задължително електронно фактуриране в България

Към момента за България задължително се използват електронни фактури единствено при обществените поръчки, като разпоредбите в българското законодателство по този въпрос са доста лаконични.

На основание на Закона за обществените поръчки (ЗОП)² при разплащанията по договорите за обществени поръчки възложителите са длъжни да приемат и обработват електронни фактури, при условие че тяхното съдържание отговаря на изискванията по Закона за данък върху добавената стойност (ЗДДС)³ и фактурите съответстват на европейските изисквания за електронно фактуриране и са в съответствие с Директива 2014/55/ЕС. Електронна фактура, по смисъла на ЗОП⁴, означава фактура, която е издадена, предоставена и получена в структуриран електронен формат, който позволява автоматичното ѝ електронно обработване.

От данъчна гледна точка, ЗДДС разполага със собствени изисквания по отношение на реквизитите и задължителните елементи за данъчните документи – фактури, дебитни и кредитни известия. В най-общ план данъчното ни законодателство признава равнопоставеността на електронните фактури и тези на хартиен носител при спазване на определени условия⁵. Следва да се отбележи, че определена част от информацията, която издадените и получените данъчни документи съдържат, се включва в дневниците за покупки и продажби по ЗДДС, които всички регистрирани по ЗДДС лица са задължени да попълват и подават по електронен път, заедно с месечната си справка-декларация, до 14-то число на следващия месец.

Следователно за България е налице специфично задължение за докладване на месечна база на извършените от регистрираното по ЗДДС лице доставки и направените покупки помесечно, с изключение на доставките, за които не се издава или изисква данъчен документ. Това задължение е различно от повсеместното и задължително издаване, проверка и изпращане

---

² Поправка на чл. 115а от Закона за обществените поръчки в сила от 01.11.2019 (ДВ, бр. 13 от 16.02.2016, посл. доп. ДВ, бр. 23 от 14.03.2020 г.).

³ Чл. 114, ал. 1 от Закон за данък върху добавената стойност (ДВ, бр. 63 от 4.08.2006, посл. изм. ДВ, бр. 71 от 11 Август 2020 г.).

⁴ т. 10а от Допълнителните разпоредби на Закона за обществените поръчки (ДВ, бр. 13 от 16.02.2016, посл. доп. ДВ, бр. 23 от 14.03.2020 г.).

⁵ Чл. 113, ал. 12, чл. 114, ал. 9-11 от Закон за данък върху добавената стойност (ДВ, бр. 63 от 4.08.2006, посл. изм. ДВ, бр. 71 от 11 Август 2020 г.).

на електронни фактури чрез централизирана система на агенцията по приходите, което се прилага вече в Италия.

С оглед на по-подробното изследване и анализиране на нагласите за ефекта от въвеждане на задължение за електронно фактуриране извън сферата на обществените поръчки в България бе проведена анкета изцяло в електронна среда. Анкетата бе съставена на платформата Microsoft Forms като отговорите бяха получени по електронен път в периода от 01.11.2020 г. до 07.11.2020 г. включително. В анкетата с 10 задължителни въпроса взеха участие 92 човека на висши управленски, мениджърски, експертни и оперативни позиции в български и чуждестранни организации и предприятия с познания в сферата на финансите, счетоводството и контрола.

На въпрос какъв ще бъде ефектът за България от въвеждане на задължение за издаване на фактури в електронен вид с предварително утвърден формат извън сферата на обществените поръчки, по примера на редица европейски страни 54% от анкетираните (50 участника) отговарят, че това ще доведе до по-голяма прозрачност за всички страни в процеса, в резултат на автоматичния обмен на данни и ще повиши бюджетните приходи. За 24% от анкетираните задължителното електронно фактуриране ще увеличи допълнително административната тежест и разходите за предприятията/организациите без съществен ефект за бюджета. Това задължение според 16% от участниците няма да има съществен ефект и едва 6% не могат да преценят. Резултатите са представени във фигура 1 по-долу.

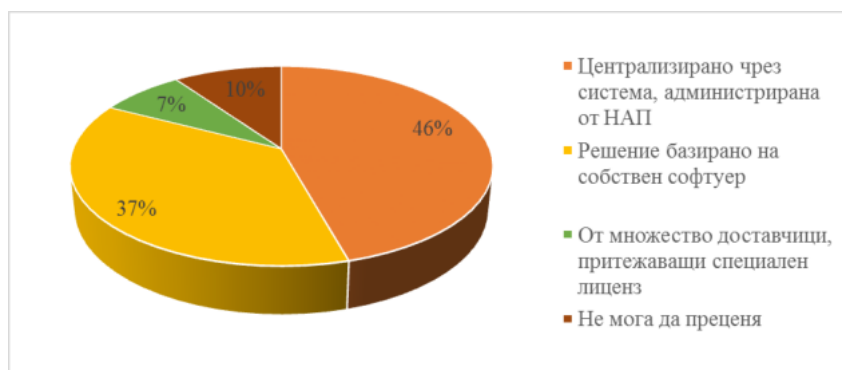

Източник: Авторско изследване и анализ

Фигура 1: Очакван ефект от прилагане на електронно фактуриране и докладване

По отношение на въпрос от анкетата, каква би била предпочитаната от участниците система за електронно фактуриране/докладване, преобладава-

щата част от анкетираните – 46% (42 участника) изразяват съгласие това да се извърши централизирано, чрез система, администрирана от Националната агенция по приходите (НАП), което показва високо доверие в капацитета и компетентността на служителите в агенцията. За 37% от анкетираните (37 участника), предпочитаният вариант е базиран на собствените им счетоводни системи, като се извършва директна връзка и автоматичен обмен на данни с НАП. По-малка част от участниците в анкетата – 7% предпочитат специализиран софтуер, предоставен от лицензирани участници, а 10% не могат да преценят кое би било по-приемливото решение за тях (фигура 2).

Източник: Авторско изследване и анализ

Фигура 2: Предпочитания за система за електронно фактуриране/докладване

В обобщение на резултатите на останалите въпроси от анкетата може да се посочи, че за 68% от анкетираните процесът на дигитална трансформация ще има значителен ефект в близките 3 години или вече е започнал. Преобладаващата част от участниците в анкетата – 88% считат, че в резултат на прилагане на новите технологии и обмена на данни е възможно изискванията към счетоводната професия и контролните дейности като цяло да се опростят в някаква степен в следващите 5 години. Ефектът от пандемията с Ковид-19 за 53% от участниците ще ускори в максимална степен процеса на дигитализация и автоматизация в бизнеса и публичната администрация.

Заклучение

В последните години процесът на дигитална трансформация се ускорява, като настоящата пандемична ситуация още повече ще засили използването на нови технологии и автоматичния обмен на данни в електронна среда. Едно от възможните решения за намаляване на неначисленото ДДС, което води до значителни бюджетни загуби, е създаването на финансово

обвързана дигитална екосистема, базирана на задължението за електронно фактуриране и докладване на доставките, което вече се прилага в редица страни от Европейския съюз. Според актуално проучване проведено в България, преобладава мнението, че въвеждането на задължение за електронно фактуриране ще доведе до по-голяма прозрачност във взаимоотношенията между бизнеса, държавата и крайните потребители и съответно ще повиши бюджетните приходи. Същевременно дигитализацията вече води до съществени и в някаква степен необратими промени по отношение на обхвата на счетоводната професия и контролните дейности, които тепърва ще се изследват и анализират.

***

Изследването е осъществено благодарение на проект на УНСС за научно изследване № НИД НИ 11/2018 на тема „Проект на модел на финансова дигитална екосистема“.

Използвана литература

- Директива 2014/55/ЕС от 16 април 2014 г. относно електронното фактуриране при обществените поръчки. (Direktiva 2014/55/ES ot 16 april 2014 g. otosno elektronnoto fakturirane pri obshtestvenite porachki).
- Директива 2006/112/ЕО на Съвета от 28 ноември 2006 г. относно общата система на данъка върху добавената стойност (ОВ L 347, 11.12.2006 г.) (Direktiva 2006/112/EO na Saveta ot 28 noemvri 2006 g. otosno obshtata sistema na danaka varhu dobavenata stoynost (OB L 347, 11.12.2006 g.)).
- Закон за данък върху добавената стойност (ДВ, бр. 63 от 4.09.2006 г. с всички последващи изменения и допълнения) (Zakon za danak varhu dobavenata stoynost (DV, br. 63 ot 04.09.2006 g. s vskichki posledvashti izmenenia i dopalnenia), available at: <https://www.nap.bg/page?id=428> (accessed 12.11.2020)
- Решение за изпълнение (ЕС) 2018/593 на Съвета от 16 април 2018 г. за предоставяне на разрешение на Италианската република да въведе специална мярка за дерогация от членове 218 и 232 от Директива 2006/112/ЕО относно общата система на данъка върху добавената стойност. (Reshenie za izpalnenie (ES) 2018/593 na Saveta ot 16 april 2018 g. za predostaviane na razreshenie na Italianskata republika da vavede spetsialna myarka za derogatsia na chlenove 218 i 232 ot Direktiva 2006/112/EO na Saveta ot 28 noemvri 2006 g. otosno obshtata sistema na danaka varhu dobavenata stoynost)
- Boley, H. and Chang, E. (2007). Digital Ecosystems: Principles and Semantics, National Research Council of Canada, available at: <http://citeseerx.ist.psu>.

- edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.90.4199&rep=rep1&type=pdf (accessed 12 November 2020)
- European Commission (2012). Tax reforms in EU Member States, Working paper, N. 34, available at: https://ec.europa.eu/taxation_customs/sites/taxation/files/resources/documents/taxation/gen_info/economic_analysis/tax_papers/taxation_paper_34_en.pdf (accessed 12 November 2020)
- European Commission (2020). Study and Reports on the VAT Gap in the EU-28 Member States, available at: https://ec.europa.eu/taxation_customs/sites/taxation/files/vat-gap-full-report-2020_en.pdf (accessed 12 November 2020)
- Senyo, P., et al. (2019). Digital business ecosystem: Literature review and a framework for future research. *International Journal of Information Management*, Vol. 47, pp. 52-64, available at: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0268401218305991?via%3Dihub> (accessed 12 November 2020)

***

THE OBLIGATORY ELECTRONIC INVOICING AND REPORTING AS A DIGITAL ECOSYSTEM

Chief Assist. Prof. Georgi Ranchev, PhD
Department of Financial Control
University of National and World Economy
e-mail: granchev@unwe.bg

Abstract

Subject to the present article are the VAT gap as well as the measures undertaken by some of the European Union member states including the introduction apart from public tenders of obligatory electronic invoicing and reporting as a separate digital ecosystem. The results of a recent survey on the expected effects of the digital transformation processes and obligatory electronic invoicing on budget revenues and the business are also provided.

Key words: digital transformation, tax control, electronic invoicing

JEL: O23, O33, H25, H26, K34